

Даяна СОЛОШИК

здобувачка вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету

Науковий керівник:

канд. юрид. наук, доц. **С. В. Дяченко**
доцент кафедри цивільного права та процесу
Державного податкового університету

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Традиційно за захистом порушених прав та інтересів, вирішення цивільних та інших спорів звертаються до суду. Судова форма захисту залишається основною. Проте все частіше зустрічаються інші механізми вирішення спору, серед яких третейський суд, переговори та медіація. Такі механізми впроваджуються насамперед для того, щоб особа могла самостійно обрати, яким чином прийти до вирішення спору, а також це дасть можливість розвантажити судові органи.

Медіація являє собою одну із найбільш поширених способів примирення, проте в Україні цей правовий інститут ще новий та не набув широкого поширення.

У зв'язку з цим дослідження такого поняття, як медіація, є актуальним та стало предметом наукових праць багатьох як закордонних, так і вітчизняних науковців. Серед них можемо виділити: С. Бондаренко-Зелінська, Г. Запара, Н. Гончарова, В. Мотиль, М. Дякович, В. Землянська, В. Комаров, Д. Т. Подковенко.

Процес переговорів, який реалізується шляхом залучення нейтрального кваліфікованого посередника (медіатора) називається медіацією. Роль медіатора полягає в допомозі сторонам конфлікту проаналізувати конфліктну ситуацію та знайти шляхи її вирішення, при чому будуть задоволені інтереси обох сторін.

Ефективність медіації визнана європейським співтовариством і саме тому полягає у зобов'язанні держав-членів ЄС впровадити нормативні акти, які необхідні для виконання положень Директиви Європарламенту «Про деякі аспекти медіації в цивільних і господарських спорах» від 21.05.2008 року. Для ілюстрації переваг медіації можна привести декілька цифр: в США 95 % справ, що були направлені на медіацію не дійшли до судового розгляду; в Німеччині 90 % медіацій завершуються мировою угодою (для Нижньої Саксонії такий показник дорівнює 97 %); у Великобританії показник результативності медіації становить 90–95 %; загальноєвропейський показник результативності медіації – 40-80 % [1].

Т. А. Цувіна здійснює розподіл медіації на присудову (судову) та досудову. Присудова медіація (court-related mediation, court-annexed mediation) – один із видів медіації, що проводиться після звернення особи до суду та інтегрована у цивільне судочинство, на відміну від досудової медіації, що проводиться без звернення до суду. На сьогодні аналіз закордонної літератури дозволяє говорити про декілька моделей присудової медіації, що склалися у світі, залежно від того, хто виконує функції медіатора при проведенні присудової медіаційної процедури. Зокрема, можна виділити такі моделі:

1) зовнішня присудова медіація (external court-annexed mediation) (або «зближена» медіація чи приватна медіація в рамках судового процесу) – різновид присудової медіації, за якої суддя передає справу на розгляд медіатору, що обраний сторонами та не є суддею або іншим працівником суду, а займається наданням медіаційних послуг приватно та зареєстрований як медіатор;

2) внутрішня присудова медіація (internal court-annexed mediation) або інтегрована медіація – різновид присудової медіації, що проводиться ніби «всередині» суду, його працівниками або суддями-медіаторами, яка поділяється на два різновиди залежно від того, хто є медіатором: а) проведення медіації іншим суддею суду, де розглядається справа, який не входить до складу суду, що розглядає зазначену справу; б) проведення медіації працівниками суду, що не є суддями, наприклад, працівниками апарату суду, помічниками суддів тощо, або спеціальними медіаторами, які працюють у центрі

медіації, що знаходиться при суді [2, с. 196–197].

Першим кроком на шляху розвитку цього інституту в Україні став законопроект № 7481 «Про медіацію», внесений до Верховної Ради України народним депутатом України О. І. Тищенком. Відповідно до проекту медіація визначається як позасудова процедура врегулювання конфліктів за взаємною згодою сторін конфлікту (медіації) та за участю посередника (медіатора) [3].

Згодом Федорчук Ярослав Петрович ініціював ще один закон «Про медіацію» від 26.06.2013 р., проте його було відкликано.

16.11.2021 р. було ухвалено Закон України «Про медіацію», яким визначаються правові засади та порядок проведення медіації як способу врегулювання конфлікту, причому уникаючи судової тяганини. Також у законі містяться принципи медіації, статус медіатора та інші положення, які безпосередньо пов'язані із здійсненням процесу медіації.

Впровадженню медіації в цивільний процес України стояли на заваді низка причин, а саме: низька правова культура населення, без підняття якої неможливо провести реформу щодо введення того чи іншого правового інституту; низький рівень довіри до даної послуги, який пов'язується з недостатньою поінформованістю суспільства щодо переваг медіації, як альтернативного способу вирішення спору; прагнення однієї зі сторін задовольнити лише свої інтереси, не бажаючи йти на компроміс; усталена позиція суспільства, що звернення до суду – єдиний спосіб вирішення спору; відсутність правового підґрунтя та фінансового забезпечення, адже будь які реформи потребують значних затрат [4, с. 261–264].

Зважаючи на позитивні сторони такого альтернативного способу вирішення правових спорів, як медіація, а також задовільні результати практики застосування інституту примирення в багатьох закордонних країнах, потребу наближення національного законодавства до європейських стандартів, дуже необхідним є зосередження зусиль держави, наукової спільноти, українських і міжнародних експертів на впровадженні, ефективному розвитку й посиленні можливостей медіації. Н. Грень у своєму дослідженні присудової медіації зауважує, що медіація має найвищий ступінь справедливого рішення, оскільки ухвалене рішення вважається прийнятним самими учасниками конфлікту [5, с. 94], а також медіація є проявом найвищої свободи. Саме тому інститут медіації є досить перспективним, оскільки забезпечить можливість врегулювання цивільно-правових спорів таким чином, щоб обидві сторони змогли задовольнити свої інтереси. І не менш важливим позитивним моментом при цьому є те, що, користуючись таким способом альтернативного врегулювання конфлікту, навантаження на судову систему буде зменшеним.

Отже, розвиток та запровадження інституту медіації в цивільному процесі України є важливим етапом. Оскільки такий спосіб врегулювання конфлікту є досить перспективним та має сильний потенціал, можна вирішити деякі проблеми, які наявні в цивільному процесі. Для ефективного практичного застосування медіації необхідно надати відповідні роз'яснення до проблемних питань з подальшим їх закріпленням у нормативних актах щодо регламентації процедури укладення угоди за допомогою медіатора. Медіація спрямована на гуманізацію правосуддя та дотримання прав і законних інтересів учасників цивільного процесу.

1. Передумови впровадження медіації в Україні. URL : <http://ukrmediation.com.ua/files//Kildyushkina.pdf>

2. Цувіна Т. А. Впровадження інституту присудової медіації як перспективний напрямок реформування цивільного процесуального законодавства України. *Україна на шляху до Європи : реформа цивільного процесуального законодавства* : зб. наукових пр. 2017. С. 195–200.

3. Про медіацію : Проект Закону № 7481. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF5RT00I.html

4. Ясиновський І. Г. Проблеми впровадження та проведення медіації в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2015. № 55. С. 260–267???

5. Грень Н. М. Реалізація права людини на справедливий суд шляхом процедури присудової медіації: теоретико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2016. 250 с.